

Batı'nın Gözünde Türkler: Seyyah ve Araştırmacıların İzdüşümleri

Turks in the Eyes of the West: Reflections of Travellers and Researchers

- Ali Rafet ÖZKAN^a,
• Yasin İPEK^b

^aAnkara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Ankara, Türkiye
^bKayseri Üniversitesi
Develi İslami İlimler Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Kayseri, Türkiye

Received: 02.02.2024
Received in revised form: 20.02.2024
Accepted: 22.02.2024
Available online: 20.03.2024

Correspondence:
Ali Rafet ÖZKAN
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü,
Ankara, Türkiye
ozkanarafet@gmail.com

ÖZ Batılı seyyah ve araştırmacılar, Türklerin ilk defa Avrupa ile tanışmasını sağlayan önemli figürlerdir. Orta Çağ'dan itibaren Türklerin yaşadığı toprakları ziyaret eden bu kişiler, gördükleri ve yaşadıklarını kendi kültürleri ve önyargılarıyla birlikte yorumlayarak Batı dünyasında Türk imajının oluşmasında etkili olmuşlardır. Batılı seyyah ve araştırmacılar da Türk imajı, genellikle Orta Çağ'da Avrupa'da yaygın olan Türk korkusu ve düşmanlığı ile şekillenmiştir. Bu dönemde Türkler, barbar, gaddar ve acımasız bir millet olarak tasvir edilmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da genişlemesi ile birlikte bu korku ve düşmanlık daha da artmıştır. Batı'da olumsuz Türk imajı, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesi ve Balkanlar ve Avrupa içlerine kadar ilerlemesiyle daha da artmıştır. Arap, Sarazen, Müslüman gibi kelimeler Türklerle eş tutulmuş, seyyahların eserlerinde "barbarlar" olarak nitelendirilerek vahşi, zalim, kaba ve akılsız doğulular anlamında kullanılmıştır. Bu nitelendirme neticesinde de vahşi, zalim, gaddar gibi sıfatlarla anılmış, kimi zamanda akılsız Doğulu olarak da anıldığı olmuştur. İber Yarımadası'nda Türk adı, tehlikeyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Türklerin Akdeniz'deki fetihlerinin her geçen gün artarak büyümesi ve burasının bir nevi Türklere ait bir iç denize dönüşebileceği fikri bu kaygıyı daha da artırmıştır. "Mo. fos en la costa (Dikkat! Mağripliler karaya çıktı!)" tabiri o zamanlarda Türk ile Mağripli milletler arasında fark görmeyen İspanya halkının zihin dünyasında Türkün yarattığı psikolojik etkinin anlaşılması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Dinler tarihi; Avrupa; Orta Çağ; Osmanlı; Rönesans; Türk imajı

ABSTRACT Western travellers and researchers are important figures who introduced Turks to Europe for the first time. These people, who have visited the lands where Turks have lived since the Middle Ages, have been influential in the formation of the image of Turks in the Western world by interpreting what they have seen and experienced together with their own cultures and prejudices. The image of Turks in Western travellers and researchers was generally shaped by the fear and enmity of Turks that was widespread in Europe in the Middle Ages. In this period, Turks were portrayed as a barbaric, brutal and ruthless nation. In the 16th century, with the expansion of the Ottoman Empire in Europe, this fear and hostility increased even more. The negative image of the Turks in the West increased even more after the Turks made Anatolia their homeland and advanced into the Balkans and Europe. In the works of travellers, Turks were described as "barbarians". As a result of this characterisation, they were referred to with adjectives such as savage, cruel, cruel, and sometimes referred to as mindless Orientals. In the Iberian Peninsula, the name Turk was used as a synonym for danger. The expression Mo. fos en la costa (Attention! The Moorish have landed!) is important in terms of understanding the psychological impact of the Turk on the Spanish society, which did not distinguish between Turks and Moorish at that time.

EXTENDED ABSTRACT

Western travellers and researchers were important figures who introduced Turks to Europe for the first time. These people, who have visited the lands where Turks have lived since the Middle Ages, have made important contributions to the image of Turks by interpreting what they have seen and experienced together with their own cultures and prejudices. The image of Turks in Western travellers and researchers was generally shaped by the fear and enmity of Turks that was widespread in Europe in the Middle Ages. During this period, Turks were portrayed as a barbaric, brutal and ruthless nation. In the 16th century, with the expansion of the Ottoman Empire in Europe, this fear and hostility increased even more. The largely negative image of the Turks formed in the medieval Western world was gradually strengthened with the establishment and development of the Ottoman Empire. In the confusion of concepts, words such as Arab, Saracen, Muslim were equated with Turks, and in the works of travellers they were described as "barbarians" and used in the sense of wild, cruel, rude and unintelligent Orientals. The use of the Turkish name as a synonym for danger in the Iberian Peninsula is enough to show the wide geography drawn by the fear of Turks. Mo. fos en la costa, "Attention! The Moorish have landed!" is enough to clearly show the psychological impact of the Turks on the Spanish society, which did not distinguish between Turks and Moorish at that time. During the Renaissance period, many books and pamphlets on Turks were published in various European languages until the 1600s. According to Stefanos Yerasimos, the reason for this was that "although the Turks were perceived as a threat by the Europeans, the aim was not only to vilify them or to search for ways to eliminate them. Beyond this initial reaction, the aim was to evaluate and understand the Turks and thus to accustom them to this dangerous neighbourhood. Yıldırım Beyazid's siege of Istanbul from 1394 onwards caused Westerners to turn their eyes to this region, and the conquest of Istanbul in 1453 caused great repercussions. The "Turk" became a constant centre of interest in Europe. The Turks' conquest of the entire Balkan Peninsula and their march to Central Europe and to the gates of Vienna was the culmination of this interest. During the reign of the Magnificent, the Turks became a real danger for Europe and the image of the invincible Turk was born.

The image of the Turks that made the Westerners uneasy and the fear that the Turks could come out from under every stone led to the emergence of a new genre called "News from the Turks" in continental Europe and in the vast geography overlooking the Mediterranean. Thanks to these regular mails, known as Avisos de Turca or Avisos de Levante in Spanish and Avissi del Turco in Italian, Europe closely monitored every step taken by the Turks and kept its feet on the ground. The astonishing frequency and regularity of the news about the Turks sent to Charlemagne by his ambassadors and consuls in the cities of the empire showed the extent of the emperor's fear of the Turkish threat. The news often arrived every other day.

Batılı seyyah ve araştırmacılar, Türklerin ilk defa Avrupa ile tanışmasını sağlayan önemli figürlerdir. Orta Çağ'dan itibaren Türklerin yaşadığı toprakları ziyaret eden bu kişiler, gördükleri ve yaşadıklarını kendi kültürleri ve önyargılarıyla birlikte yorumlayarak Batı dünyasında Türk imajının oluşmasında etkili olmuşlardır. Batılı seyyah ve araştırmacılar da Türk imajı, genellikle Orta Çağ'da Avrupa'da yaygın olan Türk korkusu ve düşmanlığı ile şekillenmiştir. Bu dönemde Türkler, barbar, gaddar ve acımasız bir millet olarak tasvir edilmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da genişlemesi ile birlikte bu korku ve düşmanlık daha da artmıştır.

Batı'da olumsuz Türk imajı, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesi, 1453'de İstanbul'u fethetmeleri, Balkanlar ve Avrupa içlerine kadar ilerlemesiyle daha da artmıştır. Bilhassa İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi, Batı dünyasında büyük bir travma yaratmış ve mevcut korkuyu perçinlemiştir. Batı'daki Türk imgesinin büyüklüğü, bu konuda kaleme alınan eserlerin çokluğuyla doğrudan orantılıdır. Stefanos Yerasimos, 16.ve 17. yüzyıllar arasında Doğu üzerine yayımlanan seyahatnamelerin iki yüzden fazla olduğunu ifade etmektedir. 14-16. Yüzyıllar arasında Osmanlı topraklarını ziyaret eden seyyahların büyük çoğunluğu İtalyanlardan oluşmaktadır. Alman seyyahlar ikinci sıradadır. ¹ Edward Said ise 1800-1950 arası Şark üzerine yazılmış eser sayısının 60.000 civarında olduğunu bildirmektedir.²

Türklerin Batı dünyası ile karşılaşmasının ilk evresinin Atilla'nın Avrupa'yı istilası ile başladığını söylemek mümkündür. Bu süreçte ilk dönem kavimler göçü yaşanmıştır. Ardından süregelen göçlerle birlikte ikinci dönem başlamıştır. Moğol istilaları, Türk, Arap, Macar ve Vikinglerin ön planda olduğu

¹ Geniş bilgi için bkz. Stefanos Yerasimos, *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman XIV – XVI siecles, Imprimerie De La Société Turque D'histoire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991, s.14-15

² Edward Said, *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Arayışları*, Çev.; Berna Ülner, Metis Yayınları, İstanbul 2013, s.216.

bu yeni göç süreci geçiş güzergâhları olan Anadolu ve Afrika'nın kuzey kısımları başta olmak üzere Avrupa dahil birçok bölgede büyük değişikliklere yol açmıştır.³

11. ve 13. yüzyıllarda yaşanan Haçlı Seferleri, Batılıların Türkleri yakından tanımasına sebep olmuştur. Alexios Komnenos, Doğu Roma İmparatorluğunun başında olduğu 1088 yılında -ki bu dönem Haçlı Seferlerinin başlamasının 8 yıl öncesidir- Flamenk Kontuna bir mektup yazarak; dinsiz, hoş görü-şüz, barbar olarak nitelediği Türklere karşı Batılı Hıristiyanları yardıma çağırmıştır.⁴ Bu olumsuz söylemler Haçlı Seferleri sonrasında kısmen de farklılaşmış ve zamanla Türkler; kahramanlıkları, korkusuzlukları, akıllı davranışları ve askerlik alanındaki başarıları ile anılmaya başlanmışlardır. Ancak olumsuz yaklaşım, her daim onların temel bakış açısı olmuştur.

Batılıların İslam'a, Hz. Peygamber'e ve Türklere karşı yaklaşımlarındaki menfi ve ön yargılı bakış açılarını ele alacağımız bu çalışmada konunun bir tarafı olmaktan ziyade durumun tahlilini objektif bir yaklaşım tarzıyla ifade etmeye çalışacağız. Bunu yaparken de Batılı bazı seyyah ve araştırmacıların yaptıklarının aksine onlar gibi -vicdanları sızlatan çok ağır hakaret ve düşmanca yaklaşımlarını kendi dilinden ve kaleminden de olsa- olduğu gibi nakletmekten imtina ettiğimizi ifade etmek istiyoruz. Onların sergilediği erdemsizliğe düşmemek adına, mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde bile olsa Batı'yı ötekileştirmeden ve hasma ne turum sergilemeden Türklere karşı her türlü yaklaşımlarını objektif bir şekilde etraflıca ortaya koymaya çalışacağız. Bizim cihetimizden bakıldığında Anadolu, Rumeli ev Avrupa'daki diğer coğrafyalardaki fütuhatımız, "İ'lâ-yi kelimetullah" ve "Kızılelma" ülküsü çerçevesinde dini ve milli jargonumuza göre ne kadar meşru olsa da Batı cihetinden bütün bunların işgal ve zulüm olarak algılanması normaldir. Fakat onların bu duygusal yaklaşım tarzlarının aksine bilimsel bir bakış açısıyla bu konu ele alındığında, Türkler aleyhine kullanılan ve gerçekte bağdaşmayan yalan, iftira ve hakaretler kabul edilebilir değildir. Nitekim çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere Batılar, büyük çoğunluğu gerçek dışı ve ön yargılara dayalı olan Türk- İslam düşmanlığına dair söylemleri neticesinde kendi toplumlarında ortaya çıkan korku ikliminin yayılması sonucunda devletlerinin bekasını ve halkın beraberliğini tesis etmeye çalışmışlardır. Kısaca ifade etmek gerekirse Türk korkusu ve düşmanlığı, Batılı devletlerin işine gelmiş ve dağılmakta olan devletlere adeta bir doping etkisi yapmıştır. Bizlerde bu çalışma ile Batılı seyyah ve araştırmacıların Türk kavramını/ Türkleri nasıl algılandıklarını, bu algının oluşmasında zamanın siyasal ve dini faktörlerinin ve de aktörlerinin ne derece etkili olduğunu kendi ifadeleri ile aktarmayı amaçlıyoruz. Bu konuda günümüze kadarki süreçte yapılmış daha önceki yerli ve yabancı eserlerden de faydalandığımız bu çalışma ile konuyla alakalı farklı bakış açılarını tek bir başlık altında toplayarak literatüre katkı sunmaya istediğimiz bu çalışmamızda tarih, filoloji ve fenomenoloji metotları kullanılmıştır.

1. TÜRK İMAJININ OLUŞUMU

Batılı seyyah ve araştırmacılar Türk imajı, genellikle Orta Çağ'da Avrupa'da yaygın olan Türk korkusu ve düşmanlığı ile şekillenmiştir. Bu dönemde Türkler, barbar, gaddar ve acımasız bir millet olarak tasvir edilmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da genişlemesi ile birlikte bu korku ve düşmanlık daha da artmıştır.

³ Bkz. Sina Akşin, "Batı'da Türk İmgesi", *Mülkiye*, c. 28, s. 245, s. 23-24.

⁴ Bkz. Zeki Arıkan, "Avrupa'da Türk İmgesi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Kültür ve Sanat, c. 6, s. 81.

Orta Çağ Batı dünyasında oluşan Türk imajı, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesi ve Osmanlı devletinin kuruluşu ve çok hızlı gelişimi ile birlikte giderek hız kazanmıştır. Türkler, "barbar", vahşi, zalim, kaba, akılsız Doğulu olarak tanıtılmıştır.⁵ Bu olumsuz düşüncelere sahip olan gözlemciler, aynı zamanda yazılarında Türklerin ahlaki değerler konusunda hassas olduklarını ifade etmişlerdir. Hatta nadiren de olsa onları, Batıdaki gibi bir insan olarak kabul eden ifadeler kullanmışlardır. Böylesi tezat görüşlerin aynı eserlerde yer alması, Orta Çağ önyargılarıyla hareket eden bu gözlemcilerin -Türkleri tanıma fırsatı bulsalar da- aşılması güç kalıplaşmış yargıların bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Türklerin 14. Yüzyılın sonlarına doğru İstanbul'u kuşatmaları, Avrupalıların dikkatlerini Türklerin üzerine çevirmesine sebep olmuştur. 1453 yılında İstanbul'un fethedilmesi ise Batı'da derin bir travma yaratmıştır⁶. Bu dönemden sonra Avrupa'da "Türk" kavramına ve Türklere olan ilgi artarak devam etmiştir. Türklerin Balkanları ele geçirip Viyana kapılarına kadar gelmeleri ise bu ilginin zirve yapmasına neden olmuştur. Kanuni ile birlikte Türkler, Batı için gerçek bir tehlike haline gelmiş ve bununla birlikte yenilmez Türk imajı doğmuştur.⁷

Bu yeni algı Batı'da hızla yayılmıştır. Hatta İber Yarımadası halkı için Türk kimliği ile tehlike kavramının özdeşleşmiş olması o dönemde Türklere dair duyulan endişenin ulaştığı coğrafyanın genişliğini göstermektedir. "Mo. fos en la costa (Dikkat! Mağripliler karaya çıktı!)" tabiri, o dönemde Türk ve doğulu arasında fark görmeyen İspanyollar üzerinde Türk algısının oluşturduğu psikolojik travmayı açık bir şekilde göstermektedir. İtalyanların *Mamma gli Turchi (Anneciğim, Türkler!)* ünlemine de bu durumun diğer bir örneğidir. Bunlara ek olarak 1516'da Civita Laviana Sahili'nde balık tutarken Papa X. Leon'un Türk korsanların eline düşmesine ramak kalmış olması bu korkuların yersiz bir efsane olmadığının en çarpıcı ispatıdır.⁸

Türklerin Avrupa'da gerçekleştirdikleri sürekli akınlar, fetih ruhuyla dolu oluşlarının en canlı göstergesidir. Düşmanın ruhunda oluşturulan psikolojik baskı ve korku sayesinde Türkler, pek çok kaleyi "vire" yoluyla yani savaşmaksızın anahtar teslimi yoluyla ele geçirmişlerdir.⁹ Bu metotla Türk orduları asker, cephaneye, rota ve zaman kaybetmeden hem hedeflerine doğru hızla ilerlemiş hem de yolları üzerindeki kaleleri ve stratejik yerleri zorlanmadan kazanmışlardır.

1526 yılında elde edilen Mohaç zaferinin ardından otağı hümayunun önüne, aralarından birkaç Hıristiyan din adamı, çok sayıda Macar asili ve üst düzey kumandanların aralarında olduğu, 2000 kesilmiş başın yığıldığı bildirilmektedir¹⁰. Bu hadise modern tarihçiler tarafından Moğolların arkalarında bıraktıkları kafatası tepelerini hatırlatan bir manzara olarak değerlendirilmektedir.¹¹ Bir diğer örnekte ise tarihçi Solakzade, Kanuni'ye saldırmak isteyen üç Macar asilli insanın kılıç ve baltayla bir anda "kıyma gibi doğrandıklarını" nakletmiştir.¹² Şüphesiz Türkler, savaş meydanında cesaret, kahramanlık ve düşmanların karşı müsamahasız tavırlarıyla bu psikolojik etkiyi daha da kalıcı hale getirmiştir. Ancak her kah-

⁵ Bkz. Üçel-Aybet, Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2003, s. 22.

⁶ Geniş bilgi için bkz. Ümit Gürol, *İtalyan Edebiyatında Türkler*, İmge, Ankara: 1987, s. 9-15

⁷ Bkz. Erhan Afyoncu, "On Soruda Avrupa'da Osmanlı Türk İmajı", *Popüler Tarih*, Aralık 2003, s. 16.

⁸ Bkz. Akşin, *a.g.m.*, s. 24-25.

⁹ Veysel Göger, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)", *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı*, İstanbul 2014, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s. 45-46.

Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Öztürk, "Kanuni Sultan Süleyman", *Cumhuriyetin 100. Yılında 100 Türk Büyüğü Devlet Adamları I*, Yayına Hazırlayan Vahit Türk, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Ankara:2022, s. 539-540; F. Emecen, "Büyük Türk'e Pannonia Düzüklerini Açan Savaş-Mohaç 1526", *Muhteşem Süleyman*, (Yayına Hazırlayan: Özlem Kumrular), Timaş Yayınları, İstanbul: 2017, s. 57-110.

¹¹ Joseph Von Hammer-Purgstall, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kum Saati Yayınları, İstanbul: 2013, C. II, s. 34.

¹² Bkz. Vahit, Çabuk, *Solak Zâde Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara:1989.s. 144.

ramanlığın ve zaferin ağır bedelleri vardır. Türkler de bunu maddi ve manevi kayıplarıyla başta da savaş meydanlarında verdikleri asker kayıplarıyla ödemiştir.

Batılılar, 1541'de Macaristan'ın kesin fethinden sonra Osmanlı ordusu çekilirken Türklere esir düşenler içerisinde kimsenin sağ bırakılmadığını, kesilen başlarının da Tuna Nehri'ne atıldığını iddia etmektedirler. Keza 1529 yılında gerçekleştirilen Viyana Seferi sırasında bölgeden ayrılmak isteyen aralarında çocuk ve kadınlarında bulunduğu yaklaşık 5000 kişinin Traismauer adı verilen bölgede ele geçirildiği ve çoğunun Türkler tarafından katledildiği, 1532 yılında Koron kıyılarına yapılan çıkarmada ise İspanyol askerlerinin kulak ve burunlarının kesilerek İstanbul'a gönderildiği örneklerinde olduğu gibi pek çok vahşet olaylarının Türkler tarafından gerçekleştirdiği iddia edilmektedir.¹³ Batılılar yaşanan bu menfi olayları da göz önüne alarak konuya kendi pencerelerinden bakmışlar ve Türkleri zalim, barbar ve vahşi olarak tanıtmışlardır. Hatta onlara göre Türkler, "korkunç" olmaktan öte "korkulması gerekenler" olarak takdim edilmişlerdir.¹⁴ Bütün bu iddia ve karalamalar, gerçeklerle bağdaşmasa bile Batılı halkların zihinlerinde oluşturulmak istenen korku ve düşmanlık için uygun gerekçelerdir. Gerek İslam dininde ve gerekse Türk kültür ve tarihinde savaş meydanında dahi olsalar kadınlara, çocukla, yaşlılara dokunulmaz. Bu iddialar gerçek dışı ve sübjektiftir.

2. BATI'DA TÜRK İMAJINI PEKİŞTİREN HABER VE ESERLER

Batılılar için büyük bir endişe kaynağı olmaya başlayan Türk algısı ve Türk'ün her an karşısına çıkabileceği korkusu Avrupa ve Akdeniz coğrafyasında "Türk'ten Haberler" isimli yeni bir yayının çıkmasına yol açmıştı. İspanyolca "Avisos de Turca" veya "Avisos de Levante", İtalyanca "Avissi del Turco" adı verilen sürekli postalar vasıtasıyla Avrupalılar Türkleri yakından izliyor ve onlardan gelebilecek tehditlere karşı önlemler almaya çalışıyorlardı. Örneğin, Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken, imparatorluğu sınırlarında görev yapan yabancı devlet adamlarından sürekli bir şekilde Türklerle ilgili bilgi notu ve haber talep etmiştir. Bu haberleşmenin çoğu zaman gün aşırı sıklıkta olması imparatorun Türk tehdidi karşısında kapıldığı korkunun boyutlarını göstermektedir.¹⁵

Sistematik ve kapsamlı haber ağı, Almanya'da daha ciddi olarak yürütülmekteydi. Türk karşıtı propaganda için kiliseler devreye sokularak, Türk tehdidi karşısında ilk ciddi adım atılmıştı. Yetirince korkan insanlara "korkunç Türk" imajının empoze edilmesi şartları elverişliliği sebebiyle çok kolaydı. Türklerin fetih politikası gereği Batı'da oluşan bu korku uyandırıcı imaj, Türkleri kendileri için bir tehdit unsuru olarak gören ülkeler tarafından zaman içerisinde bir savunma mekanizmasına dönüştürülmüştü. Bunun için de basın, yayın yolu tercih edilmiş, 1500'lü yıllarda sayıları iki binle ifade edilen bildiri, kitap, levha ve yergiden oluşan Türk karşıtı yayınlar hazırlanmıştı. Bunların çoğunluğunu da Almanya'da bulunan kiliseler ve buralarda görev yapan din görevlileri tarafından provoke amaçlı hazırlanmış yayınlardı. "Türkendrucke (Türk Baskıları)" isimli yayın organı, Türklere karşı hakaret içerikli, küçültücü ve eleştirel tarzda ifadeler ile halkta onlar aleyhine nefret uyandırmayı amaçlamıştı. "Türkenbüchlein (Türk Kitapçıları)" adı verilen fasiküller en ücra köylere kadar gönderilmişti.¹⁶ Bu nefret söylemi ve oluşturulmaya çalışılan korku ile kendi içlerindeki birliği ve toplumun düşmana karşı kenetlenmesini

¹³ Georg Schreiber, *Türklerden Kalan*, çev. Esat Nerni, İstanbul: 1982, s. 123.

¹⁴ Bkz. Schreiber, *a.g.e.*, s. 123.

¹⁵ Yusuf Yıldız, "Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken'in "Evrensel Monarşi" Politikası", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.9, S.3, Eylül 2023, ss. 581-582.

¹⁶ Geniş bilgi için bkz. Özlem Kumrular, "Köpekler ve Domuzlar Savaşında Kanuni'nin Batı Siyasetinin bir İzdüşümü Olarak Türk İmajı", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005, s.109-125.

sağlamak gibi bir amaç için de kullanılmaktaydı. Öyle ki dualarında bile bu korku Türklerden korunmak için yazdıkları dua kitaplarıyla hep diri tutuluyordu.¹⁷

Propaganda dâhilinde, bu olumsuz algı çalışmalarının Türkleri hedef alan organize hareketin bir parçası olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Martin Luther ile aynı dönemde yaşamış olan Protestan din adamlarından biri Türk kelimesinin “Tonruere (işkence)” kavramından, bir diğere ise “Trux (aldatma)” kavramından türemiş olduğunu iddia etmiştir.¹⁸

Türklerden daha zalim, acımasız, insanların yaşlarına bakmaksızın öldüren, hamile kadınların doğmamış çocuklarını annelerinin karnın da öldüren canavarlar olarak tanıtılması¹⁹ Batılı insanların içine dürüldüğü korku ve dehşeti anlamak için yeterlidir. Bütün bunlar devletlerin uyguladıkları ve çok etkili oldukları propagandadır.

Şarlken döneminde İspanya'da Türkler hakkında Luther'in dini görüşlerine benzerlikler vardır. Türklerin Hıristiyanlara ettikleri bu eziyet, aslında onların kendi günahlarının neticesidir. Dönem mektuplarının klişesi haline gelen “günahlarımız sebebiyle bunlar başımıza geliyor” cümlesi, “Türkler vasıtasıyla Tanrı günahlarımızı cezalandırır.” diyen Luther'i hatırlatmaktadır. Zaten Şarlken'in kendisi de yazdığı mektuplarda pek çok defa Tanrı tarafından işledikleri günahlar için Türklerin gönderilen bir ceza olduğunu belirtmiştir.²⁰

Protestanlığın kurucusu Martin Luther (1483-1546), 1517'de Tanrı tarafından bu misyonla gönderilen Türklere karşı çıkmanın esas günah olduğunu söylerken, 1529'da doktrinlerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Türklerin Viyana'ya doğru Orta Avrupa'da ilerlemesi üzerine Luther, "Ölene kadar Türklere ve tanrılarına karşı savaşaçağım" diyerek önceki fikrinden vazgeçmiştir. O, Türkleri tanrının kılıcı ve şeytanın askerleri olarak tanımlamıştır.²¹ Luther gibi bir din adamının bile görüşlerini tamamen değiştirmesinin sebebi, kendi dini inancını daha rahat yaymaya uygun zemin oluşturmak içindir. Luther, Türkler Batı'da ilerlemeye devam edip Viyana'ya kadar ulaşmışken bile bu konudaki düşüncelerini ifade etmeye devam etmiştir. O, Heerpregt'le başlayan yazılarını 1529 yılında “Türklere Karşı Savaş”, “Türklere Karşı Askeri Vaaz”, 1541'de de bu serinin sonuncusu olan “Türklere Karşı Duaya Davet”i yayınlamıştır. Özetle söylemek gerekirse Luther'e göre Türkler kanlı köpeklerdir ve şeytanlardır.²²

Türk korkusunun Kastilya'daki yankılarına etkili örnek 1532 Segovia'da toplanan Cortes'dir. Bu toplantıda; Türklerin Hıristiyan ülkelerinde yaptığı tahribat, aldığı esirler ve yaptığı zulümler dile getirilerek, Viyana'ya geldiklerinden bahsetmiştir.²³ Viyana Kuşatması ve Alman seferinin intikamını ise Akdeniz'in doğu ucundaki şairler ve oyun yazarları eserleri ile almaya çalışmışlardır. Örneğin; Francisco de Rojas Zorilla, Şarlken Viyana'ya uğramadığı halde “V. Karl'ın Düellosu”nda Osmanlı Hükümdarı Süleyman'ı, İmparator'dan korkmuş şekilde kaçarken tasvir etmiştir; Felix Lope de Vega da aynı yaklaşımı sergilemiştir. Yazarlar farklı olmasına rağmen, konunun işlenişi aynıdır. Bu eserlerde Kanuni, imparatorla

¹⁷ Bkz. Leyla Çoşan, *16.Yüzyılda Almanların Türklerden Korunmak İçin Yazdığı Dualar, Tanrım Bizi Türklerden Korum*, Yeditepe Yayınları, İstanbul: 2009, s.31-32.

¹⁸ Geniş bilgi için bkz. Hikmet Tanyu, “Martin Luther'in Türkler Hakkındaki Sözleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.24, Ankara:1981, ss. 151-162.

¹⁹ Margret Spohn, *Her Şey Türk İşi*, çev. Leyla Serdaroğlu, Y.KY, İstanbul: 1996, s. 20.

²⁰ Bkz. Kumrular, *a.g.e.* s. 119.

²¹ Onur Bilge Kula, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, Gündoğan Yayınları, Ankara: 1993, c. II, s. 72.

²² Bkz. Akşin, *a.g.m.*, s. 25.

²³ Kumrular, *a.g.e.*, s. 120.

düelloya çıktığı zaman heybetinden korkup kaçan biri olarak resmedilmektedir.²⁴ Bu kurgu işe yaramamış ve Batı'da hâkim olan Türk korkusu geçmemiştir.

Türklerin yaklaştığı haberini alınca, İmparator tahta oturma merasimini başken olan Roma yerine Bologna şehrinde yapmak zorunda kalmıştır. Yani gerçekte kaçan Şarlken'in kendisidir. Hatta Kastilya'ya bir mektup yazmış ve bu mektupta; Türklerin hızla kardeşi Ferdinand'ın üzerine doğru ilerlediklerini ve bunun hem kendileri hem de bölge için büyük bir tehdit oluşturduğunu, bu şartlar altında Roma'da bir merasim düzenlemenin tehlikeli olacağından dolayı Bologna'da taç giyme kararı aldığını bildirmiştir.²⁵

Stefanos Yerasimos'a göre 1600'lü yıllara kadar Avrupa'da Türkler hakkında yazılan kitap ve broşürlerin tek sebebi korku değildir Bilakis onları tanımak, anlamak ve değerlendirmek içindir"²⁶

Akdeniz'de Avrupa'da Türklerin elde ettikleri her zafer, Batı'nın kalbine korkuyu daha da yerleştirmiştir. Türkler görsel sanat aracılığıyla da Avrupa halklarının hayatına sokulmuştur.²⁷ Batılılar sanatı koruyucu kalkan olarak kullanmaktan geri durmamıştır. Avrupa insanı, "Türk-Müslüman-Doğulu" ayrımını yapmaksızın Türk bahsi geçen her yerde onu nitelemek için barbar, vahşi, korkunç tabirlerini kullanmışlardır.²⁸

Fatih Sultan Mehmed'in 1460 tarihli portesi, Avrupa'da Türk hükümdarlarına bakışın yansıtılması açısından dikkat çekicidir. O dönemde Avrupalılar, Türk hükümdarlarına "Gran Turco (Büyük Türk)" demekteydiler. 15. Yüzyılın sonlarında Alman asıllı ressam Albrecht Dürer tarafından yapılan "Türk Hükümdar" adlı gravür de Avrupa'da Türkler aleyhine oluşturulmaya çalışılan "despot" algısını yansıtması açısından önemlidir. Bu gravürde Osmanlı Hükümdarı, Kutsal Roma Germen İmparatorlarına benzetilmeye çalışılmış; bir elinde dünyayı sembolize eden bir küre diğer elinde kılıç tutar vaziyette, başında süslü sarığı, zengin kıyafetleri ve vakur bakışlarıyla bir tahtta otururken betimlenmiştir.²⁹ Her ne kadar Batılılar açıkça ifade etmeseler de Türk hükümdarlarını "Gran Turco (Büyük Türk)" nitelemesiyle yüceltmeleri, korkuyla karışık saygıyı duyduklarını göstermesi açısından önemlidir.

3. HİRİSTİYANLARIN İSLAM KARŞITI POLEMİĞİ

Hristiyanlar, İslam karşıtı polemiklerini 8. ve 9. Yüzyıllarda yoğunlaştırmıştır. Bu yüzyıllarda Hristiyan teologlar tarafından kaleme alınan eserler, günümüze kadar Hristiyanların İslam'a önyargılı ve olumsuz bakışında çok etkili olmuştur. Dolayısıyla bu asırlar İslam düşmanlığının kökleştiği bir dönemi simgelemektedir. Bede (ö. 735), İslam dünyasında Yunanna ed-Dımeşkî olarak bilinen Johannes Dimecasus (ö. 749) ve talebesi Theodore Ebu Kurra (ö. 825) gibi Hristiyan teologlar çalışmalarında İslamiyet, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed konularını ele alan ilk fikir adamlarıdır.³⁰ Hakimiyeti asırları kapsayacak teolojik İslam düşüncesinin ilk temsilcisi ed-Dımeşkî'dir. 720 yılında kaleme aldığı eserinde "İsmail oğullarının sapkınlığı" olarak atıfta bulunmuştur. Dımeşkî'nin ifadesine göre; Hz. Muhammed

²⁴ George Schreiber, *Türklerden Kalan*, çev. Esat Mermi, İstanbul: 1982, s. 127.

²⁵ Bkz. Kumrular, *a.g.e.*, s. 120.

²⁶ Bkz. Stefanos Yerasimos, "Rönesans Aydınlarının Türklere Bakışı" *Toplumsal Tarih*, Ağustos 2003, S.116, s. 68.

²⁷ Geniş bilgi için bkz. Burcu Alarşan, "Türk İmajının Görsel Yansımaları", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 139-141. (129-162).

²⁸ Alarşan, *a.g.e.*, s. 141.

²⁹ Bkz. Alarşan, *a.g.e.*, s. 143.

³⁰ Geniş bilgi için bkz. Ömer Faruk Harman, "Hristiyanların İslam'a Bakışı", *Asrımızda Müslüman Hristiyan Münasebetleri*, İlmî Neşriyat, İstanbul:1993, s. 97-108; İbrahim Kalın, *Batı ve İslam*, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul:2007, s. 41-42.

mütenebbi yani sahte bir peygamberdir.³¹ Dimeşkî, eski Arapların Afrodit'e taptıkları, Hz. Peygamber'in kendi zinalarını haklı göstermek için (haşâ!) çok eşliliğe izin verdiğini iddia eder ve İslam'ı "deccalin habercisi" olarak tanımlar ve bu algılama biçimi Orta çağ boyunca devam etmiş ve günümüze kadar da uzanmıştır.³²

İlerleyen asırlarda Hıristiyanların Müslümanlara yönelik polemiği şiddetlenerek devam etmiştir. Bilhassa 13. ve 14. asırlar İslamiyet'e ve onun peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)'in şahsına yönelik saldırıların zirveye çıktığı dönemdir. Devam eden asırlarda da bu olumsuz tutum hiç değişmeden devam etmiştir.³³ Örneğin 16. Yüzyıl yazarlarından Michael de Montaigne, "Muhammed, her türlü nimetin bol olduğu bir cennet vaat ederken, insanları kandırdığını böylece bazı insanların, dirildikten sonra her türlü shehvanî hazzı yaşanacağı yanılığısına sürüklemektedir"³⁴ iddiası, İslam'ın ahiret inancını hiçe saymakta ve cennete olan inancın yanılığı olduğunu iddia etmektedir.

Hıristiyanların vicdan ve insaftan yoksun nefret ve kin ile gerçekten uzak gerekçe ve iddialarla Müslümanlara bu yaklaşımı asırlar boyunca devam etmiştir. Günümüzde bu islamofobi adıyla tam bir İslam düşmanlığına dönüşmüştür. Batı'nın Türklere olan husumet ve nefretinin arka planında da Müslüman oluşları yatmaktadır. Onlar da çok iyi biliyor ki, Türkler 'ilâ-yi kelimetullah uğruna fütuhât yapmıştır. Türklerin Batı'ya yapılan akınlarının büyük çoğunluğu da bu gerekçeyle olmuştur.

4. BATILI SEYYAHLARIN VE DOĞU UZMANLARININ TÜRK İMAJINA ETKİLERİ

Batılı insanların kafasındaki Türk imgesi, Türklerin Avrupa'da siyasi ve kültürel olarak daha fazla kabul görmesine katkıda bulunmuştur. Birçok Batılı seyyah gezi programlarına Osmanlı coğrafyasını da dahil etmiş ve buralara dair gözlem ve kanaatlerini eserlerinde ifade etmişlerdir. Bu eserler yayımlandıkları ülkelerde farklı etkiler yaratmıştır. Bunlardan bazıları basit bir gezi yazısı hüviyetinde kalmış iken bazıları da dünya genelinde ses getirmiştir. Örneğin; 1500'lü yılların sonlarına doğru İstanbul'a gelen Avusturyalı diplomat ve yazar Ogier Ghislan de Busbecq bunlardan biridir. O, kaleme aldığı eserlerde Osmanlı yönetimi ve halkına dair yapmış olduğu gözlemlere dair önemli birçok bilgi aktarmıştır.³⁵

Seyyahlığın ruhuyla da örtüşüyor olmasından dolayı Osmanlı topraklarında seyahat eden Batılı seyyahlar genellikle bekar erkeklerden oluştuğunu söylemek mümkündür. Hıristiyan inancında kadının olumsuz bir karakterde görülmesi sebebiyle olsa gerek, batılı seyyahlar İslam ülkelerinde kadının durumunu kavrayamamıştır. Bilhassa Osmanlı'da kadın harem fantezisi ile örgülenerek tanınmaya ve tanıtılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen Batılıların gözünde Türk kadınları dünyanın en cazibeli varlığı olma özelliğini korumuştur. Onların nazarında Türk kadınları adeta aşk için yaratılmışlardır.³⁶ Onlar tıpkı büyük manastırlardaki rahibeler gibi kapalı mekânlarda yaşarlar ve sevgi dolu ve tutkulu özellikleri sebe-

³¹ Daniel J. Sahas, *John of damascus on Islam: The Hersey of the Ismaelites*, E. J. Brill, Leiden: 1972, s. 73.

³² Geniş bilgi için bkz. Recep, Aydoğmuş, "Hıristiyan Arap Yuhanna ed-Dimeşkî'nin İslam Eleştirisi", *Artuklu Akademi / Journal of Artuklu Academia*, 7 (1) 2020; s. 153-156; J. Damescane, *Ecrits sur Islam*, der. Raymond Le Coz, Editions du Cerf, Paris: 1992.

³³ Bkz. Harman, a.g.m., s. 103-108.

³⁴ Alain Servantie, "Batılıların Gözünde Türk İmajının Geçirdiği Değişimler Cehennem Teolojisinden Demokrasi Derslerine", *Dünyada Türk İmajı*, çev. Serpil Çağlayan, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s.31.

³⁵ Geniş bilgi için bkz. Aslıhan Kılıç, "XV-XIX. Yüzyıllar Arası Batılı Seyyahların Gözünden Değişen Türk İmgesi, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul ve Aya-sofya", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Eylül 2020, C.7/S.3, ss 1842-1866.

³⁶ Bkz. Mürsel Gürses, "Meşruyet Dönem Gezginlerinin Gözlemleriyle Avrupa'da Türk İmgesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 5, s. 21, Bahar 2012, s. 141. (ss. 133-157); Firdevs Çetin, "XVI. Asır Alman Seyyahlarında Osmanlı (Türk) Toplumunu ve İnsanına Dair Bilgisizlik ve Tarihi Önyargıların İzleri", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.1, s. 1, 2011, s. 43-44. (ss. 39-58).

biyle kocalarını öyle meşgul ederler ki, kocalarının gözleri onlardan başkasını görmek ve erkeklerin hiç-biri dörtten fazla zevceyi idare edemez.³⁷ Esasen seyyahların ön yargılarının tesiriyle yaptıkları bütün bu tespit ve yorumları bilinmeye karşı duyulan gizemi çözmeye arayışından başka bir şey değildir.

Nitekim Edward Said bu ön yargılı yaklaşımları şu şekilde özetlemektedir; Sylvestre de Sacy, Lane ya da Renan gibi bazı şarkiyatçılar, tarafsızlık ve bilimsellik maskesinin arkasına gizlenerek "vahşice eril bir dünyanın bekârlarından bekleneceği gibi" davranmışlardır.³⁸ T. E. Lawrence, Massignon gibi bekâr oryantalistler de kendi cinsel sorunlarını bu konuya yansıtmışlardır.³⁹

Osmanlı topraklarına yolculuk yapan Batılı seyyahlar, kadınları sadece peçeyle görmekteydi. Dolayısıyla kısmı bir görüntüden hareket ederek yapılan bütün tanımlar esasen hayal ürünü olmaktan öte gitmemiştir. Batılı seyyahların peçeli kadınlar hakkındaki; "şeffaf peçelerin ardından fırlatılan bakışlar, hayali bir ayartma oyunudur" şeklindeki izahları⁴⁰, kendi hayal güçlerinden başka bir şey değildir. Batılılarca peçe, erkeğin kadın üzerindeki mülkiyet hakkının simgesi olarak anlaşılır.⁴¹ Batılı seyyahların peçeden hareket ederek, Müslüman ve Türk kadınlarını tahkir edişleri çok barizdir.

Batılıların Türklerle ilgili dikkat çekici bir diğer yaklaşımları ise taksonomidir. Orta Çağ'da "Türk", Mağribi, Arap ve Müslüman kavramları sürekli birbirine karıştırılmıştır.⁴²

Osmanlılarla İspanyollar birbirine benzetilmiştir. Yabancı dil bilmeyişleri, arkadaşlarına sadık, düşmanlarına karşı ise katı oluşları ve de Türklerin cesur, savaşçı, hoşgörülü vb. oluşlarına dair 17-18. yüzyıllara ait taksonomi örnekleri gösterilebilir⁴³,

Batılıların Türk imajlarından en dikkat çekici ve bilenini, Türklerin zalimliği ve barbarlığına dair olan inanışlarıdır. Asırlar boyunca bu düşünce bütün batılı ülkelerde varlığını korumuş ve insanların belleklerinde hep canlı tutulmaya çalışılmıştır. Hatta Türklerin zulmünden Hıristiyan esirleri kurtarabilmek için Bologna'da 26 Ocak 1714'te "Köle Kurtarma Cemiyeti" bile kurulmuştur. Batı'da Türklere esir düşenlerin sürekli işkence ve zulüm gördüğü, fizikî ve ahlakî baskıya maruz kaldıkları işlenmiştir. Cemiyetlerine daha fazla bağış toplayabilmek için olumsuz Türk imajını pekiştirmek ve Hıristiyanların din değiştirmeye zorlandığına insanları inandırmak için esirlere yönelik muamelelerin acımasızlığını abartmak elbette kendi çıkarlarıdır.⁴⁴

Seyyahların veya yazarların Türklere dair aktardıkları şeyler gerçeği mi yansıtmaktadır, yoksa bunlar kendi kişisel fantezilerinin dışavurumu mudur? İslam, Müslümanlar ve Türklerle ilgili hâlihazırdaki Batılı fantezilerinin, "Batı'nın cinsel bilinçaltının derinliklerinden mi çıkıyor, yoksa bunlar yalnızca gerçekliğin sanat eserlerine aktarılmış hali midir?" gibi soruların bizim açımızdan cevabını bulmak zor değildir. Seyahat izlenimleri, daha önceki seyyahlar tarafından kaleme alınmış notlar, edebi eserler, resim ve portreler, önyargılarıyla deneyimlenen farazi gerçeklik arasındaki tahayyül ilişkisinin ürününden başka bir şey değildir.

³⁷ Bkz. Billie, Melman, *Women's Orient, English Women and the Middle East 1718-1918*, Basingstoke, Macmillan, 1992, s. 30.

³⁸ Edward Said, *Orientalism*, Vintage Books, New York:1979, pp. 147-148.

³⁹ Bkz. Albert Hourani, *Islam in European thought*, Cambridge University Press, Cambridge 1991, pp. 116-128.

⁴⁰ Geniş bilgi için bkz. Edwin de Leon, *Under the Stars and Under the Crescent, A Romance of East and West*, Sampson Low, Marston Searle&Rivington, Londra, II, pp.103,153.

⁴¹ Bkz. De Amicis, *Costantinepole*, Heachette, Paris 1878, pp.198-202.

⁴² Songül Çolak ve Metin Aydar, "Savaş ve Propaganda: 1683 Viyana Kuşatması Üzerine Bir Değerlendirme", *Belleten*, Aralık 2020, C.84/S.301; ss.1045-1096; De La Croix, *An account of the Turks wars with Poland, Muscovy, and Hungary*, çev. A. Chaves, London: 1711, p.172.

⁴³ Bkz. Üçel-Aybet, Gülgün. *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2003, s.21.

⁴⁴ Bkz. Giovanni Ricci, *Türk Saplantısı Yeni Çağ Avrupası'nda Korku, Nefret ve Sevgi*, çev. Kemal Atakan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, ss.138-146.

16. yüzyılın Osmanlı'ya karşı saldırgan turum ihtiva eden bu merak, 17. yüzyılda azalmıştır. 18. yüzyılda çöküşe geçen Osmanlı, Avrupa'nın hasta adamı, eleştirilerin odağı olmuştur. Ancak her türlü olumsuz kanaate rağmen olumlu bakışa sahip insanların varlığı da söz konudur. 18. yüzyıldan itibaren Batılı seyyah ve araştırmacılar Türk imajı, daha objektif ve gerçekçi bir şekilde ele alınmaya başlamıştır. Bu dönemde Türklerin kültürünü ve tarihini daha yakından tanıma fırsatı bulan Batılı araştırmacılar, Türklerin barbar olmadığını hatta oldukça gelişmiş bir medeniyete sahip olduklarını fark etmişlerdir.

Batı'nın Türklere olumsuz bakışı 19. yüzyıl başına kadar devam etmiştir. Rus tehditi karşısında Fransız ve İngilizlerin kendilerini için emniyet supabı olarak gördükleri Türkiye'den yana tavır aldıkları süreçte bakış açısı olumluya dönüşmüştür. Bu olumlu yaklaşımın siyasi gerekçeler sebebiyle olduğu ise aşıkardır. Olumlu gelişmelere rağmen genel hatlarıyla Batı'nın Türk algısı hep olumsuz olmuştur. Öyle ki bu olumsuz ve hasmane yaklaşım sanat ve mimari eserlerine bile yansımıştır. Avusturya, Macaristan ve Almanya'daki birçok heykelde Meryem Ana heykellerin tamamında İslam'ın ve de Türklerin sembolü olan Hilal'in ayaklarının altında tasvir edilmiştir. Günümüzde de birçok mimari eserde Hilal'i ayaklarının altında resmeden Türk düşmanlığını sergileyen benzer eserleri Avrupa ülkelerinde görmek mümkündür.

5. BATILILARIN TÜRK İMAJINA BAKIŞINDAKİ OLUMLU DEĞİŞİM

Fatih Sultan Mehmet'in 1453'de Doğu Roma'nın başkenti İstanbul'u fethetmesiyle Türkler, Roma İmparatorluğu'nun da mirasçısı konumuna gelmişlerdir. Tarihin seyrinde gelişen Türklere karşı korku ve düşmanlık, aynı zamanda hayranlıkları da doğurmuştur. Asya steplerinden kalkıp Romanın komşusu olan Türkler, sadece bilek gücüyle mi bu büyük başarıyı göstermiştir, yoksa akli, bilimi ve fenni de kullanmış mıdır? Sorgulamasını yapan akli selim Batılılar, bu soruların cevabını da bulmuştur. Askerî açıdan deha olan Türkler, aynı zamanda bilim tarihinde de çok büyük başarılar sergilemiştir. Bunu dışında ön yargılar bir taraf bırakıldığında Türklerin gözle görünen en bariz özekleri arasında; sevgi, saygı, sağlam aile yapısı, adalet, devlete bağlılık gibi birçok özelliği öne çıkmaktadır.

Stefanos Yerasimos, bir Rönesans aydını olan Francesco Sansavino'nun, 1571'de ilk baskısı yapılan "Dell' Historia Universale dell' Origine et Imperio de' Turchi (Türklerin Kökeninin ve İmparatorluğu'nun Evrensel Tarihi Konusunda)" adlı eserinde Türkler hakkında çok methedici ifadeler kullandığını nakletmektedir: "Türk halkının itaatinden ve tüm Türk milletinin mutlu talihinden dolayı Türk hükümdarlarının devletini her zaman en fazla saygınlığa layık olduğunu düşündüm. Çok kısa bir zaman içerisinde bu kadar kolay büyüdükleri ve muhteşem bir üne kavuşmaları hayret vericidir... Türk milleti çok güçlü ve saygıya layıktır."⁴⁵

Batıların Türklerle ilgili önyargılı kanaatlerine karşısında Türklerden yana tavır sergileyen Postel, Voltaire, Lamamne ve Thackeray gibi yazar ve düşünürler de de vardır. Lamamne ve Thackeray'ın Haçlılara karşı Türklerden yana tavır almaları manidardır. Çağdaş şarkiyatçılardan Arnold J. Toynbee, 1921'de kaleme aldığı yazısında Yunanistan'ın Anadolu'daki haksız ve zalimce işgalini eleştirme cesareti göstermiş, ancak bu gerçeği haykırışı onu işinden etmiştir.⁴⁶

⁴⁵ Bkz. Yerasimos, *a.g.m.*, s.70.

⁴⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Servantie, *a.g.m.*, ss.27-71.

İspanyol Roman yazarı Vicente Blasco Ibanez'in *El Oriente* isimli eserinde; Türk insanının dindar olduğunu, dinini başkalarına kabul ettirmek için zorlama yapmadığını, dini hoşgörünün ve özgürlüğün en güzel örneğinin İstanbul'da sergilendiğini, farklı dinlere mensup olan insanların huzur ve barış içerisinde yaşadığını ifade bildirilmektedir.⁴⁷

Miranda'nın Türkiye'ye izlenimleri Türk halkının "ulusal kişiliğini" ortaya koyan bir eserdir. O, seyahatnamesinde, hastalara ve meczuplara karşı Türk milletinin hoşgörüsünden hayranlıkla bahsetmektedir. Ayrıca İstanbul'da erkeklerin yabancı misafirlere karşı gösterdiği misafirperverlik de 3 Ağustos 1786'da Miranda'nın kayıtlarına girmiştir.⁴⁸

Belirtmemiz gerekir ki hem geçmişte hem de günümüzde "Türk" kelimesinde sadece Osmanlı uyruklu kişi değil, "Müslüman" da anlaşılıyordu. Türklerin asırlar boyunca İslam'ın bayraktarlığını yapmış olması, Batı nazarında İslam ile Türk'ün özdeşleşmesi sonucunu doğmuştur.

Yüzyıllar boyunca Türkler batıların ilgi odağı olmuştur. Türklerle karşı duyulan nefret ve korku, aynı zamanda gizlenemeyen bir hayranlık ve ilgi de doğurmuştur. Örneğin İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethinin, 1458-1464 yılları arasında Papalık yapmış olan Enea Silvio Piccolomini tarafından "Hiçbir güç sonsuza dek sürüp gitmez; evrenin efendileri daha önce İtalyanlardı, şimdi Türklerin egemenliği başlıyor."⁴⁹ sözleriyle duyurması önemli bir gelişmedir.

Türklerle karşı duyulan endişe bütün Avrupa toplumunu kapmamış ve Türk akınlarını durdurmak ve Türkler hakkında her türlü bilginin toplandığı merkezler vardı. Bunların başında Viyana, Palermo ve Napoli yer almaktaydı. Düşman hakkında eksiksiz ve doğru bilgi almak, onlara karşı alınacak tedbir ve hareket tarzının belirlenmesinde çok büyük bir önemi vardı.

SONUÇ

Batılı seyyah ve araştırmacıların Türklerle dair düşüncelerinin oluşumunda çeşitli faktörler etkili olmuştur. Bu faktörlerden biri, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve büyüklüğüdür. Osmanlı İmparatorluğu'nun o dönemde Avrupa'nın en büyük ve en güçlü imparatorluklarından biri olması, Türklerin güçlü ve cesur bir millet olarak algılanmasında etkili olmuştur.

Bir diğer faktör ise, Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleridir. Batılı seyyah ve araştırmacılar, Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerini Türklerin Avrupa'dan farklı bir medeniyete sahip olmaları olarak görmüşlerdir. Bu durum, Türklerin gizemli ve egzotik bir millet olarak algılanmasında etkili olmuştur.

Batılı seyyah ve araştırmacıların kişisel önyargıları da Türklerle dair olumsuz imajı oluşturan faktörler arasında yer almaktadır. Örneğin; bazı Batılı seyyahlar, Türkleri barbar ve dinsiz olarak tasvir etmişlerdir. Bu tasvirlerin seyyahların kendi kültürel ve dini önyargılarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Batılı seyyah ve araştırmacıların eserlerinde Türklerle dair oluşturdukları imaj, Türklerle dair Avrupa'daki algısının oluşmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ancak, bu imajın her zaman gerçeği yansıttığı söylenemez. Batılı seyyah ve araştırmacıların, Türkleri kendi kültürel ve dini önyargılarından bakarak değerlendirdikleri unutulmamalıdır.

⁴⁷ Bkz. Ertuğrul Önalp, "İspanyol Roman Yazarı Vicente Blasco Ibanez'de Türk İmajı", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, ss.259-266.

⁴⁸ Bkz. Mehmet Necati Kutlu, "Francisco De Miranda'nın Seyahatnamesi 'Colombia'da Türkiye ve Türkler", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, ss.283-294.

⁴⁹ Bkz. Giovanni Ricci, *Türk Saplantısı Yeni Çağ Avrupa'sında Korku, Nefret ve Sevgi*, çev. Kemal Atakay, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s.10.

Günümüzde, Avrupa insanının kafasındaki Türk algısı değişmektedir. Türklerin Avrupa'da eğitim, iş ve kültür alanlarında daha fazla temsil edilmesi, Türkler hakkında Avrupa'daki algının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan, "On Soruda Avrupa'da Osmanlı Türk İmajı", *Popüler Tarih*, Aralık 2003, ss.16-21.
- Alarslan, Burcu, "Türk İmajının Görsel Yansımaları", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005, ss.129-162.
- Akşin, Sina, "Batı'da Türk İmgesi", *Mülkiye*, c. 28, s. 245, ss. 23-31.
- Ankan, Zeki, "Avrupa'da Türk İmgesi", *Yeni Türkiye Yayınları Osmanlı Kültür ve Sanat*, İstanbul: 2003, C.9, ss.81-93.
- Aydoğmuş, Recep, "Hıristiyan Arap Yuhanna ed-Dimeşki'nin İslam Eleştirisi", *Artuklu Akademi | Journal of Artuklu Academia*, 7 (1) 2020; ss.147-176.
- Billie, Melman, *Women's Orient*, English Women and the Middle East 1718-1918, Basingstoke, Macmillan: 1992.
- Çabuk, Vahit, *Solak Zâde Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara:1989.
- Çetin, Firdevs, "XVI. Asır Alman Seyyahlarında Osmanlı (Türk) Toplumum ve İnsanına Dair Bilgisizlik ve Tarihi Önyargıların İzleri", *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.1, s. 1, 2011, ss.39-58.
- Çoşan, Leyla, *16.Yüzyılda Almanların Türklere Korunmak İçin Yazdığı Dualar, Tanrı Bizi Türklere Korumak İçin Yazdığı Dualar*, Yeditepe Yayınları, İstanbul: 2009.
- Çolak, Songül ve Aydar, Metin, "Savaş ve Propaganda: 1683 Viyana Kuşatması Üzerine Bir Değerlendirme", *Belleken*, Aralık 2020: C.84/S.301; ss.1045-1096.
- Damescane, J., *Écrits sur l'Islam, der. Raymond Le Coz*, Editions du Cerf, Paris: 1992.
- De Amicis, Edmondo, *Costantinople*, Heachette, Paris: 1878.
- De La Croix, *An Account of the Turks Wars With Poland, Muscovy, and Hungary*, çev. A. Chaves, London: 1711.
- De Leon, Edwin, *Under the Stars and Under the Crescent, A Romance of East and West*, Sampson Low, Marston Searle & Rivington, London:1914.
- Gürol, Ümit, *İtalyan Edebiyatında Türkler*, İmge, Ankara: 1987.
- Gürses, Mürsel, "Meşruyet Dönem Gezinlerinin Gözlemleriyile Avrupa'da Türk İmgesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 5, s. 21, Bahar 2012, ss.133-157.
- Göger, Veysel, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)", *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı*, İstanbul 2014. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Hammer-Purgstall, Joseph Freiherr Von, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kum Saati Yayınları, İstanbul: 2013, C.II, S. 50.
- Hourani, Albert, *Islam in European Thought*, Cambridge University Press, Cambridge: 1991.
- İnan, Ahmet Atilla, "Batılı Seyyah ve Araştırmacılar da Türk İmajı", *Türkler*, C.10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss.241-252.
- Harman, Ömer Faruk, "Hıristiyanların İslam'a Bakışı", *Asrımızda Müslüman Hıristiyan Münasebetleri*, İlimi Neşriyat, İstanbul:1993, ss.95-120.
- Kalın, İbrahim, *Batı ve İslam*, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul:2007.
- Kılıç, Aslıhan, "XV-XIX. Yüzyıllar Arası Batılı Seyyahların Gözünden Değişen Türk İmgesi, Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul ve Ayasofya", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Eylül 2020, c.7/s.3, ss.1842-1866.
- Köprülü, Mehmet Fuat, *Batılıların Türklere Bakışı Türk Edebiyatı Tarihi*, Ötüken, İstanbul: 1980.
- Kula, Onur Bilge, *Alman Kültüründe Türk İmgesi*, Gündoğan Yayınları, c. II, Ankara: 1993.
- Kumrular, Özlem, "Köpekler ve Domuzlar Savaşında Kanuni'nin Batı Siyasetinin bir İz-düşümü Olarak Türk İmajı", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005, ss.109-125.
- Kuş, Ayşegül, *Batılı Seyyah ve Araştırmacılar Göre 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Karadeniz Bölgesi*, Canik Belediyesi, Samsun 2016.
- Kutlu, Mehmet Necati, "Francisco De Miranda'nın Seyahatnamesi 'Colombia'da Türkiye ve Türkler', *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, ss.283-294
- Önalp, Ertuğrul, "İspanyol Roman Yazarı Vicente Blasco Ibanez'de Türk İmajı", *Dünyada Türk İmgesi*, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005, ss.259-266.
- Öztürk, Mustafa, "Kanuni Sultan Süleyman", *Cumhuriyetin 100. Yılında 100 Türk Büyüğü Devlet Adamları- I*, yayına Hazırlayan Vahit Türk, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Ankara:2022, ss.532-624.
- Ricci, Giovanni, *Türk Saplantısı Yeni Çağ Avrupa'sında Korku, Nefret ve Sevgi*, çev. Kemal Atakan, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005.
- Said, Edward W., *Orientalism*, Vintage Books, New York: 1979.
- Said, Edward, *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Arayışları*, Çev. Berna Ülner, Metis Yayınları, İstanbul: 2013.
- Sahas, Daniel J., *John of damascus on Islam: The Hersey of the Ismaelites*, E. J. Birlil, Leiden: 1972.
- Schreiber, Georg, *Türklere Kalan*, çev. Esat Nemi, İstanbul: 1982.
- Servantie, Alain, *Batılıların Gözünde Türk İmajının Geçirdiği Değişimler Cehennem Teolojisinden Demokrasi Derslerine, Dünyada Türk İmajı*, çev. Serpil Çağlayan, ed. Özlem Kurumlar, Kitap Yayınevi, İstanbul: 2005.
- Solak-zâde Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solak-zâde Tarihi*, 1297 Yayınevi, Ankara: 1989.
- Spohn, Margret, *Her Şey Türk İşi*, çev. Leyla Serdaroğlu, Y.KY, İstanbul: 1996.
- Tanyu, Hikmet, "Martin Luther'in Türklere Hakkındaki Sözleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.24, Ankara:1981, ss. 151-162.
- Üçel-Aybet, Gülgün, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul: 2003.
- Yerasimos, Stefanos, *Les Voyageurs Dans L'empire Ottoman XIV - XVI siecles, Imprimerie De La Société Turque D'histoire*, Türk Tarih Kurumu, Ankara: 1991.
- Yerasimos, Stefanos, "Rönesans Aydınlarının Türklere Bakışı" *Toplumsal Tarih*, Ağustos 2003, S.116, ss.68-73.
- Yıldız, Yusuf, "Kutsal Roma Cermen İmparatoru Şarlken'in 'Evrensel Monarşi' Politikası", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, C.9, S.3, Eylül 2023, ss.575-589.